

WSPOMNIENIA

Czesław Peszat 1930–2008

Mija rok od chwili, gdy na cmentarzu w Goszczy pod Proszowicami żegnaliśmy zmarłego w dniu 9 sierpnia 2008 r. Prof. dr. hab. Czesława Peszata, kierownika Katedry Złóż Surowców Skalnych Wydziału Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska AGH, nauczyciela akademickiego kilku pokoleń polskich geologów złożowych, specjalistów w zakresie surowców skalnych.

Czesław Peszat urodził się 7 maja 1930 r. w Kętach. Jeszcze jako student Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Jagiellońskiego, w 1952 r. rozpoczął pracę w Katedrze Złóż Surowców Skalnych, której poświęcił całe swoje życie zawodowe. Po przejściu kolejnych szczebli rozwoju naukowego, w 1971 roku, objął katedrę i prowadził ją przez prawie 25 lat. W ciągu tego ćwierćwiecza katedra zmieniała swój status w trakcie różnych zmian organizacyjnych na Wydziale Geologiczno-Poszukiwawczym, który po zmianie nazwy stał się Wydziałem Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska.

Profesor pozostawił po sobie szereg ważnych publikacji poświęconych głównie surowcom skalnym z rejonu Gór Świętokrzyskich i Karpat. Charakteryzując je, wykorzystywał doskonałą znajomość kartografii geologicznej, petrografii, sedimentologii i metod matematycznych, dając podstawy nowoczesnym rozwiązaniom w zakresie poszukiwania i rozpoznawania złóż surowców skalnych.

W swoich pracach opierał się na bogatych materiałach gromadzonych w trakcie badań terenowych oraz wynikach badań petrograficznych, wykonywanych na próbach pobranych ze szczegółowo profilowanych odsłoneń. Taką metodykę zastosował w obronionej na Wydziale Geologiczno-Poszukiwawczym AGH w 1962 r. pracy doktorskiej *Litologia jurajskich skał węglanowych południowo-zachodniej części obrzeżenia Gór Świętokrzyskich*, a także w przedstawionej na tym samym wydziale w 1968 r. pracy habilitacyjnej *Rozwój litologiczny i warunki sedimentacji wapieni cieszyńskich*. Opublikowano je w znaczących dla polskiej geologii czasopismach, co było poprzedzone szeregiem prac dotyczących fragmentów przedstawionych w nich zagadnień, poszerzonych o problematykę surowcową związaną zarówno z właściwościami opisywanych skał, jak i możliwościami ich surowcowego wykorzystania. W tym okresie działalności naukowej Profesor Czesław Peszat zajmował się również piaskowcami i surowcami skaleniowymi. Był współautorem prac dotyczących klasyfikacji piaskowców karpaccich oraz monograficznych opracowań piaskowców grodzkich i godulskich, a także rozprawy oceniającej surowcową wartość arkozy kwaczalskiej.

Profesor był prekursorem w zakresie interpretacji zmienności szczegółowych profili odsłoneń zarówno pod kątem analizy warunków sedimentacji, jak i oceny możliwości wykorzystania surowcowego występujących w nich skał. Były to początki silnie dziś rozwiniętej sedimentologii, którą łączył z elementami petrografii, ze szczególnym uwzględnieniem zmienności składu mineralnego badanych skał. Był twórcą pierwszego szczegółowego modelu początków sedimentacji fliszowej basenu śląskiego.

Znaczący jest wkład Profesora Peszata w rozpoznanie możliwości wykorzystania różnych kopalin skalnych oraz potencjału surowcowego dużych obszarów ich występowania. Na szczególną uwagę zasługuje praca z 1973 r. poświęcona zmienności właściwości technicznych piaskowców Gór Świętokrzyskich, w której zastosował, debiutując w owych latach w geologii, metody matematyczne z elementami rachunku prawdopodobieństwa. Należy wymienić również opracowanie mapy surowców skalnych Karpat, a także ocenę surowcową dolomitów dewońskich Gór Świętokrzyskich. Wyniki tych prac zostały przedstawione w dużych redagowanych przez Profesora monografiach, oceniających znaczenie surowcowe piaskowców karpaccich i dewońskich skał węglanowych Gór Świętokrzyskich. Ta działalność miała niewątpliwie wpływ na ostateczne ustalenia metodyczne zasad wykonywania w naszym kraju map geologiczno-surowcowych. Warto podkreślić, że w tych kartograficznych opracowaniach surowcowych dużą wagę przykładano do problematyki ochrony środowiska, której znaczenie w tamtych czasach stawało się coraz większe.

Kontynuowane w dalszych latach pod kierunkiem Profesora Peszata prace w zakresie kartograficznej oceny możliwości wykorzystania surowców skalnych zaowocowały wydaniem *Atlasu geologiczno-surowcowego województwa krośnieńskiego*. Były one okazją do zebrania materiałów źródłowych wykorzystanych w wielu publikacjach Profesora, poświęconych piaskowcom karpackim. Spośród nich na szczególną uwagę zasługuje praca stanowiąca opis przemian diagenetycznych piaskowców cergowskich, inicjująca szeroko dziś rozwinięte badania w tym zakresie, zwłaszcza związane z właściwościami zbiornikowymi piaskowców fliszowych.

Pod koniec ubiegłego stulecia Profesor powrócił z badawczymi zainteresowaniami w Góry Świętokrzyskie, analizując warunki występowania unikatowo czystych

wapieni jurajskich i proponując klasyfikację stopnia ich lityfikacji. Pojawiły się liczne Jego prace poświęcone wapieniom mikrytowym, wśród których na szczególną uwagę zasługują rozważania na temat ich genezy na tle badań mikrostrukturalnych, z wykorzystaniem rzadko wówczas stosowanej w badaniach surowcowych mikroskopii elektronowej. Podsumowaniem kilkuletnich studiów jest monograficzna praca Profesora dotycząca wapieni jury świętokrzyskiej jako surowca do produkcji kredy technicznej. Dalsze Jego prace badawcze wiążą się z piaskowcami karpackimi, gdzie ocenia potencjał surowcowy piaskowców krośnieńskich okolic Bóbrki i cergowskich z serii grybowskiej. Bardzo interesujące są obserwacje Profesora dotyczące spoiw węglanowych w gruboławicowych piaskowcach karpackich. W pracy poświęconej piaskowcom konkretnym wykazuje wpływ obecności krystalicznego spoiwa kalcytowego na skład mineralny piaskowców, a co za tym idzie, zmiany ich pozycji w klasyfikacji genetycznej. Podsumowaniem tych rozważań jest praca poświęcona genezie węglanowych spoiw w gruboławicowych piaskowcach jednostki śląskiej, a jej uzupełnieniem — publikacja, wspólna ze śp. Profesorem Tadeuszem Wieserem, na temat składu matrix w gruboławicowych piaskowcach istebniańskich.

Szkoła stworzona przez Profesora charakteryzowała się tym, że badania o charakterze podstawowym skierowane były ku problematyce poszukiwań złóż surowców skalnych, ich rozpoznawania, oceny i ochrony. Dał podstawy metodyczne pracom wykonywanym przez krąg związanych z katedrą uczniów, a także licznych studentów wykonujących prace dyplomowe. Wypromował 3 doktorów i 77 magistrów inżynierów.

Profesor lubił dydaktykę. Wykładał głównie na wyższych latach studiów, przede wszystkim przedmioty związane z surowcami skalnymi. Prowadził wykłady na macierzystym wydziale oraz na wydziałach: Górniczym, Wiertniczym i Geodezji Górniczej AGH, jak również na Wydziale Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego. Zawsze jednak najważniejsza była dla niego powstała razem z katedrą Sekcja Surowców Skalnych. To z tej sekcji wywodzili się dyplomanci, to dla tych studentów prowadził podstawowy wykład z geologii złóż surowców skalnych, z nimi też, przez wiele lat, odbywał praktyki terenowe w kamieniołomach Dolnego Śląska, Karpat i Gór Świętokrzyskich. Wyraźnie odradzał się w trakcie ich trwania. Zapominał o dolegających mu od młodzieńczych lat kłopotach zdrowotnych. Pełen zapału, ze śpiewem, jak za czasów, gdy występował w chórze Filharmonii Krakowskiej, zatracił się w geologii.

Był dla nas wzorem rzetelności w badaniach naukowych i uczciwości życiowej. Miał jednoznaczne poglądy polityczne. Wiedzieliśmy, że można mu ufać i liczyć na jego pomoc. Wiedzieli też o tym studenci, których jako prodziekan wyciągał z milicyjnych łapanek w trakcie marcowych manifestacji. W stanie wojennym, gdy trudno było przewidzieć przyszłość i zawsze pomocny, proponował zagrożonym schronienie w swoim karpackim domu.

Profesor Czesław Peszat spoczął w grobie na szczycie wzgórza wiejskiego cmentarza położonego pomiędzy ulubionymi przez niego Karpatami i Górami Świętokrzyskimi. Był znakomitym geologiem, nauczycielem, wychowawcą wielu pokoleń znawców surowców skalnych, którym przekazał swoje pasje badawcze i umiejętności prowadzenia badań naukowych.

Jan Bromowicz